

Список літератури:

1. Вікова та педагогічна психологія: Навчальний підручник / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін. – К.: Просвіта, 2001.
2. Выготский Л. С. Динамика и структура личности подростка. – В кн.: Выготский Л. С. Собрание сочинений. – М., 1984, т. 4. – С. 220-243.
3. Крайг Г., Бокум Д. Психология развития. – 9-е изд. – СПб.: Питер, 2007. – 940 с.: ил. – (Серия «Мастера психологии»).
4. Левченко А. Психологічні особливості підліткового віку // Психолог. – № 42 (90). – С. 9-16.
5. Немов Р. С. Личность подростка // Немов Р. С. Психология: в 3 кн. – М. – 2000. – Кн. 2. – С. 221-235.
6. Щотка О. П. Психологія підлітка практикум. – Ніжин: Держ. пед. ун-т, 2004. – 248 с.

Єзерська Н.В.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ**Анотація**

У статті розглядаються проблеми підліткового віку. Загальна ідея статті – проблеми підлітків, які криються в підвалинах сучасного суспільства. У статті проаналізована типологія особистості підлітка. Розглянуто теоретичні ідеї щодо розвитку підлітка. Наданий теоретичний аналіз змісту найважливіших концепцій підліткового віку.

Ключові слова: концепція підліткового віку, типологія особистості підлітків, межі підліткового віку.

Yezerka N.V.

Taras Shevchenko National University of Kyiv

PSYCHOLOGICAL CHARACTERISTICS OF THE ADOLESCENT'S PERSONALITY DEVELOPMENT**Summary**

The article deals with the problems of adolescence. The general idea of the article is that the problem of teenagers who lie in the foundations of modern society. The article described the adolescent's personality typology. Theoretical ideas on the development of the adolescent are researched. Theoretical analysis of the content of the most important concepts of adolescence is conducted.

Keywords: concept of adolescence, adolescent's personality typology, verge of adolescence.

УДК 159.923

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ КРЕАТИВНОСТІ ФАХІВЦЯ ХАРЧОВОЇ ГАЛУЗІ**Желтова М.О.**

Запорізький національний університет

У статті висвітлено результати теоретичного аналізу проблеми креативності фахівця харчової галузі. Обґрунтовано важливість креативності для фахівців у галузі громадського харчування. Розглянуто різницю між поняттями «творчі здібності» та «креативність». Здійснений аналіз вітчизняних та зарубіжних концепцій креативності. Креативність розглядається як здатність творити, здатність до творчих актів, що ведуть до нового, незвичайного бачення проблеми чи ситуації. Виділено підходи до розуміння креативності як продукту діяльності; процесу впливу зовнішніх умов; творчого процесу; якості особистості. Показано сучасний стан розробленості означеної проблеми та перспективи її вирішення.

Ключові слова: креативність, творчість, обдарованість, творчі здібності, творчий потенціал, креативна особистість, дивергентне мислення, технолог громадського харчування.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Проблема формування креативних здібностей фахівця харчової галузі є складною та актуальною задачею психології та цілого ряду наукових дисциплін, що певним чином пов'язані з людиною: філософією, історією, біологією, соціологією, економікою тощо. Сьогодні в Україні відбуваються кардинальні зміни, суттєвих перетворень, в умовах фінансово-економічної кризи, зазнав і ресторанний

бізнес, – високий рівень конкурентності, дефіцит певних продуктів, непроста демографічна ситуація та спад інтересу у споживачів. Все це, привело до усвідомлення необхідності креативного підходу і пошуку нестандартних рішень для отримання максимального прибутку та виживання в умовах жорсткої конкуренції. Розв'язання непростих задач, що постали перед ресторанним бізнесом, значною мірою залежить від технологів громадського харчування. Незважаючи на широкий спектр досліджень креативних здібностей,

у психолого-педагогічній літературі майже не приділяється увага вивченню особливостей формування креативних здібностей майбутніх технологів громадського харчування у процесі фахової підготовки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання проблеми. Існує чотири основні підходи до розуміння креативності. В рамках першого підходу, креативність є продуктом творчої діяльності (Т. Амабайл, Ф. Баррон, Р. Вайсберг, Х. Грубер, Х. Гарднер, В. Дружинін, Ф. Джаксон і С. Мессік, К. Тейлор, П. Торранс, Д. Фельдман та ін.). Другий підхід розуміє креативність як процес впливу зовнішніх умов (С. Бірюков, А. Воронін, Е. Григоренко, В. Дружинін, Т. Тихомирова, Д. Ушаков). Представники наступного підходу вважають, що креативність – це повністю творчий процес (Ф. Баррон, О. Губенко, Д. Дьюї, В. Козленко, П. Ленглі та Р. Джонс, В. Моляко, Я. Пономарьов, П. Торранс, З. Фрейд, Дж. Уоллес). Четвертий підхід акцентує увагу на вивченні особистості творця: залежність творчості від інтелекту (Г. Айзенк, Д. Векслер); від індивідуальних рис особистості (Г. Альтшуллер, І. Павлов, Р. Стернберг, К. Юнг); дослідження «Я» у зв'язку з креативністю (Г. Айзенк, Ф. Баррон, Х. Гоу, Р. Кеттелл); креативність як важлива характеристика самоактуалізації (А. Маслоу, К. Роджерс).

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується означена стаття. В останні роки відмічається поява нового погляду на проблему креативності (В. Моляко, М. Холодна, В. Роменець, С. Максименко, Т. Баришева та Ю. Жигалов). Разом із тим, значній кількості ідей у рамках окремих теоретичних підходів не приділяється належної наукової уваги. Перспективною тенденцією є розробка психолого-педагогічної програми, що спрямована на формування та розвиток креативності майбутніх технологів харчової промисловості.

Метою статті є висвітлення результатів теоретичного аналізу проблеми креативності фахівця харчової галузі.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих результатів. Досліджуючи проблему особливостей формування креативних здібностей фахівців харчової галузі, необхідним є обґрунтування актуальності цієї теми саме для технологів громадського харчування. Відомим є той факт, що технологи громадського харчування мають чітко дотримуватись технології виробництва, а з іншого боку, сучасна соціально-економічна ситуація вимагає від технолога громадського харчування нестандартних рішень та креативних технологій. До компетенцій спеціаліста входить широке коло завдань: систематизація напрямків розвитку сучасної кулінарії; кулінарна обробка продуктів; розрахування потреби у сировині, інвестиціях та придбанні ресурсів; впровадження нових, наукового обґрунтованих технологій; вдосконалення виробничої програми; розширення видів послуг; формування меню та його дизайну; розробка нових страв. Багатограний спектр професійних завдань та обов'язків технолога громадського харчування визначили перелік особистісних якостей, без яких робочий процес є неможливим: здатність аналізувати та прогнозувати; гарний нюх і смакова чутливість; вміння концентруватися і розподіляти увагу; високий рівень розвитку операційної та довготривалої пам'яті; дисциплінованість, акуратність; рухливість пальців рук, досконала зорово-рухова координація; репродуктивна уява; естетичний смак, креативні здібності; емоційна врівноваженість, комунікабельність [11].

Важливим етапом дослідження є розуміння сутності понять «творчість» та «креативність», а також

«творчі здібності» та «креативні здібності», як співвідносяться ці явища та чи існує між ними різниця? Відповіді на ці питання можна отримати лише після теоретичного аналізу зарубіжних та вітчизняних концепцій креативності.

Проблема розвитку креативності особистості розглянута українськими вченими (В. Клименко, Є. Лузік, О. Потебня, В. Роменець, Л. Шелестова), російськими (Д. Богоявленська, В. Дружинін, О. Лук, С. Максимова, О. Матюшкін, О. Мороз, Є. Ніколаєва, Я. Пономарьов) та зарубіжними (Г. Алдер, Дж. Гілфорд, А. Маслоу, К. Поппер, К. Роджерс, Е. Торренс) педагогами та психологами. Незважаючи на значну кількість досліджень креативності, науковці й сьогодні не можуть дати єдиного визначення цьому феномену. Термін «креативність» (creativity – «творчість, творчі здібності») вперше був використаний в зарубіжній психології і трактували його як природну здібність, що властива більшості людей як у специфічних сферах діяльності, так і в повсякденному житті. У 1922 році Д. Симпсон визначив «креативність» як здатність людини відмовитися від шаблонних та стереотипних способів мислення [6].

В психологічній науці часто ототожнюють поняття «творчість» та «креативність», «творчі здібності» та «креативність», що мають багато спільних рис. У сучасному психологічному словнику, креативність визначається як «здатність творити, здатність до творчих актів, що ведуть до нового, незвичайного бачення проблеми чи ситуації» [13]. Є. Ільїн під креативністю розуміє «здібність до творчості, перетворення інформації та відмова від стереотипних способів мислення» [6].

Дефініція «творчість» дослідниками трактується дещо інакше, наприклад словник С. Ожегова визначає цей феномен як «створення нових культурних та матеріальних цінностей», а засновник гуманістичної психології, А. Маслоу, під творчістю розуміє «універсальну функцію особистості, що має на меті самовираження». Таким чином, «творчість» – це діяльнісний процес, що приводить до нового результату, в той час як «креативність» – це властивість особистості, в рамках якої можливий прояв творчої активності [6].

У психології синонімічними за своїм значенням є такі поняття як «креативність» та «творчі здібності», проте Л. Єрмолаєва-Томіна виокремлює декілька відмінностей. Творчі здібності характеризуються як процес і як автоматизована навичка, а це означає, що вони можуть або включатися у певний вид діяльності, або не включатися. Креативність є особистісною якістю, а тому характеризується стійкістю і проявляється у всіх видах діяльності в будь-який момент. Наступна відмінність пов'язана з тим, що природну основу творчих здібностей складають задатки, що виявляються у сприятливих умовах, а креативність формується за рахунок соціального середовища. Творчий процес базується на роботі несвідомого та підсвідомого, а вирішення проблеми відбувається на підсвідомому рівні. Креативність – це органічне поєднання свідомого та несвідомого, що виявляється у новій формі – надсвідоме. Якщо для творчого процесу характерно проходження певних стадій – підготовка, пошук та виконання, то креативність включає та поєднує всі три функції: ставить проблему, розробляє стратегію та реалізує художній продукт. Остання відмінність між творчими здібностями та креативністю полягає в тому, що як правило, людина може бути творчою в певній сфері діяльності, найчастіше професійній, а креативна особистість охоплює всі сфери діяльності [5].

Таким чином, між креативністю та творчими здібностями є суттєві відмінності, які яскраво виражені у концепціях креативності.

На початку 60-х рр. XX ст. у психологічній науці був накопичений масштабний досвід тестування інтелекту, що поставило перед вченими нові запитання. З'ясувалося, що життєві успіхи людини не завжди залежать від рівня її інтелекту, досвід свідчив про те, що люди з невисоким рівнем інтелекту, в окремих випадках, досягали неабияких успіхів. Спочатку вчені вважали, що причиною цього явища є якості розуму, що не діагностувалися тестами інтелекту, але пізніше науковці дійшли висновку, що вирішення проблеми залежить не від якості знань, а від того, якими способами людина використовує інформацію. Таку властивість назвали креативністю [6].

Найперші дослідження креативності з'явилися в зарубіжній психології у 1950 році, пізніше С. Тейлор дослідив, що у психологічній науці налічується більше 60 визначень креативності. Він розподілив їх у шість груп: креативний процес як руйнування існуючого гештальту для побудови більш досконалого (гештальттерапія); креативність як новизна кінцевого продукту; креативність як процес самовираження творця; креативність як взаємодія Воно, Я, Над Я (психоаналіз); креативність як процес розв'язування задач; в шосту групу потрапили визначення, в яких інтерпретація креативності є нечіткою та розпливчатою [10].

Найбільшою популярності термін «креативність» дістав після публікацій робіт Дж. Гілфорда, завдяки яким фактично з'явилась психологія креативності. Дослідник виділив два базові типи мислення: конвергентне та дивергентне. Конвергентний тип мислення спрямований на аналіз наявних способів вирішення задачі, проте людина може вибрати лише один спосіб розв'язання. Дивергентний тип мислення – це багатогранне мислення, яке реалізується у багатьох напрямках. Наприклад, якщо перед людиною поставити проблемне завдання, то вона може вирішити це завдання багатьма способами, тобто знайти безліч варіантів [10].

Корифеєм психології креативності є Е. Торренс, який визначає креативність як творчі здібності індивіда, що входять у структуру обдарованості як незалежний чинник. Креативні люди характеризуються здатністю створювати нові, незвичайні ідеї, розв'язувати проблемні ситуації незвичними способами. Для Е. Торренса, креативність – це здатність до загостреного сприймання недоліків у знаннях, елементів яких не вистачає. Його модель креативності включає наступні елементи креативності: швидкість, гнучкість та оригінальність [6].

Новий погляд на поняття «креативність» внесла «теорія інвестування» Р. Стернберга та Д. Любарта. Вчені визначають креативність як здатність йти на розумний ризик, готовність долати перешкоди, наявність внутрішньої мотивації, толерантність до невизначеності, готовність протистояти думці оточуючих. Відповідно до цієї теорії, ініціювання оригінальних ідей залежить від когнітивних, особистісних та мотиваційних ресурсів людини [7; 14].

Однією з найвідоміших концепцій обдарованості в світовій психології є теорія трьох кілець Дж. Рензуллі. Вчений розглянув обдарованість як взаємодію трьох груп людських якостей: інтелектуальних здібностей, істинна захопленість проблемою та високий рівень креативності. Дж. Рензуллі акцентує увагу на тому, що ці компоненти мають бути у взаємодії та рівності. В концепції автора є три важливі аспекти: скептичне ставлення до тестів креативності, розгляд мотивації як ядерного утворення обдарованості, правильний спосіб розвитку обдарованості [10].

У російській психології, серед багатьох концепцій, заслуговує на увагу теорія креативності Д. Бо-

гоявленської, яка визначає креативність як ситуативну активність, що нічим не стимулюється, тобто це прагнення вийти за рамки заданої проблеми. Автор концепції ввела поняття «креативна активність особистості», що характерна для творчого типу особистості [2]. До показників креативності особистості Д. Богоявленська відносить інтелектуальну активність, що включає три рівні творчості: стимульно-продуктивний (людина приймає задачі та вирішує їх); евристичний (рівень емпіричних відкриттів); креативний (в результаті глибокого теоретичного аналізу формулюється нова проблема) [2].

Радянський науковець М. Холодна відзначає, що креативність можна розглядати як у вузькому, так і широкому значенні. Креативність у широкому значенні – це творчі, інтелектуальні здібності, що пов'язані з привнесенням нового. Креативність у вузькому значенні слова – це дивергентне мислення, що пов'язане із готовністю висувати безліч правильних ідей відносно одного й того ж об'єкту [15].

Вітчизняні дослідники креативності визначають цей феномен як механізм продуктивного розвитку, а також як глибинну ознаку особистості.

В. Моляко розробляє системно-стратегічну концепцію мислення, яка є організуючою та регулюючою складовою системи творчої діяльності. Суть концепції полягає у готовності до творчої діяльності, наявності у конкретного суб'єкта умінь та навичок для реалізації цієї діяльності. Результат творчої діяльності – творчий продукт. Автор вважає, що креативність є ядром творчого потенціалу, а творча обдарованість особистості включає сенсорно-перцептивний та інтелектуально-мисленнєвий компоненти, а також високий рівень продукування образів, фантазії та уяви [9].

Український вчений В. Роменець розуміє творчість як механізм продуктивного розвитку, становлення особистості, що здійснюється за ознакою вчинку [12]. У роботах дослідника розкривається вчення про природу і механізми творчості людини. В. Роменець виступає проти інтелектуальної творчості та її ототожнення з мисленням. Науковець вирішує питання про психологічний механізм творчості, яким, на його думку, є трансдукція – перехід від суб'єктивно-психічної системи (від задуму) до матеріально-мовної (втілення задуму у певному предметі) [12].

Ще одним поглядом на природу креативності є концепція вітчизняного вченого С. Максименка. Науковець визначає креативність як природну властивість особистості, що існує з народження людини; як найвищу форму активності особистості. Креативність – це така активність, яка втілюється в продуктах творчості. Завдяки креативності людина проявляє себе, висловлює свій внутрішній світ, змінюючи його. Особистість створює не тільки зовнішній світ, але і свій внутрішній. Велике значення набувають дослідження, результати яких дозволяють відшукати способи вивчення креативності, яка є передумовою розвитку особистості [8].

Сучасні дослідники І. Дерманова та М. Крилова, виокремили нові види креативності: невербальна та вербальна, вербально-символічна, вербально-семантична, вербально-асоціативна та креативність яка творче відношення до життя. А також було виявлено, що дані типи креативності не корелюють між собою [4].

У 2005 р. Т. Барішева та Ю. Жигалов розробили теоретичну модель структури креативності як системного психічного утворення, що включає в себе наступні компоненти: мотиваційний, емоційний, інтелектуальний, естетичний, екзистенціальний, комуні-

кативний, компетентнісний. Саме сукупність даних компонентів дозволяє особистості бути готовим змінювати та конструювати власну поведінку відповідно до задач, які висуває оточення. Таким чином, людина має можливість проявити творчий стиль поведінки у різних сферах життєдіяльності. Автори наголошують на різниці між творчістю та креативністю, адже творчість – це як процес, так і результат, а креативність – суб'єктивна передумова творчості [1].

Отже, незважаючи на численні дослідження креативності, зарубіжні та вітчизняні дослідники й досі не можуть дати єдине визначення означеному феномену. Автори зарубіжних концепцій креативності (Дж. Гілфорд, Е. Торренс) вивчають його у взаємозв'язку з інтелектом, а також вважають, що основою креативності є дивергентне мислення. Російські дослідники (Д. Богоявленська, М. Холодна) вивчають феномен креативності як процес і як якість особистості, проте наголошують на тому, що креативність – це не набір індивідуальних рис, а результат власної індивідуальності. В українських

концепціях креативності вчені (С. Максименко, В. Моляко, В. Роменець,) вважають, що креативність є ядром творчого потенціалу та механізмом продуктивного розвитку особистості.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямку. В процесі теоретичного аналізу заявленої проблеми було виявлено, що для фахівців харчової галузі є важливим прояв креативності у професійній діяльності. Під креативністю, психологи розуміють здатність творити або здатність до творчих актів, що ведуть до нового, незвичайного бачення проблеми. Креативність формується соціальним середовищем та є властивістю особистості. Креативна людина проявляє власний потенціал у всіх сферах життєдіяльності, а сам процес не вимагає чіткої послідовності стадій.

Перспективними напрямками розвитку заявленої проблеми надалі вбачаються дослідження, які спрямовані на виявлення специфічних особливостей формування креативних здібностей спеціалістів у галузі громадського харчування.

Список літератури:

1. Барышева Т. А. Психолого-педагогические основы развития креативности / Т. А. Барышева, Ю. А. Жигалов. – СПб., 2006. – 268 с.
2. Богоявленская Д. Б. Психология творческих способностей / Д. Б. Богоявленская – М., 2002. – 320 с.
3. Большой энциклопедический словарь (БЭС) [ред. А. М. Прохоров]. – Москва, изд-во Норинт, 2004. – 1456 с.
4. Дерманова И. Б. Креативность, личностные особенности и стратегии совладения старших школьников / И. Б. Дерманова, М. А. Крылова // [Ананьевские чтения 2004]. – Материалы научно-практической конференции. СПб. 2004. – С. 384-386.
5. Ермолаева-Томина Л. Б. Психология художественного творчества: Учебное пособие для вузов. – 2-е изд. / Л. Б. Ермолаева – Томина – М.: Академический проект: Культура, 2005. – 304 с.
6. Ильин Е. П. Психология творчества, креативности, одаренности / Е. П. Ильин. – СПб.: Питер, 2009, – 434 с.
7. Любарт Т. Психология креативности / Т. Любарт, К. Муширу, С. Торджман, Ф. Зенасни. – М.: Когито-Центр, 2009. – 215 с.
8. Максименко С. Д. Общая психология / С. Д. Максименко. – Изд-во: Рефл-Бук, 2004. – 523 с.
9. Моляко В. О. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень / В. О. Моляко. – Житомир: Рута, 2006. – 320 с.
10. Особов І. П. Деякі аспекти вивчення креативності. Зарубіжний досвід ХХ століття в оцінці сучасних дослідників / І. П. Особов / Гуманитарные научные исследования. – Октябрь, 2011. – № 2.
11. Рождественская Л. Н., Чередниченко Л. Е. Креатив в системах общественного питания: границы допустимого / Л. Н. Рождественская, Л. Е. Чередниченко // Креативная экономика. – 2011. – № 7 (55). – С. 136-144.
12. Роменець В. А. Психологія творчості: навч. посіб. – 3-тє вид. / В. А. Роменець. – К.: Либідь, 2004. – 288 с.
13. Современный психологический словарь / под.ред. Б. Г. Мещерякова, В. П. Зинченко. – СПб.: Прайм-ЕВРО-ЗНАК, 2007 – 490 с.
14. Стернберг Р., Григоренко Е. Инвестиционная теория креативности / Р. Стернберг, Е. Григоренко // Психологический журнал. 1998. – Т. 19. – № 2. – С. 144-160.
15. Холодная М. А. Перспективы исследований в области психологии способностей / М. А. Холодная // Психологический журнал. – 2007. – № 1. – С. 28-37.

Желтова М.А.

Запорожский национальный университет

ТЕОРЕТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ПРОБЛЕМЫ КРЕАТИВНОСТИ СПЕЦИАЛИСТА ПИЩЕВОЙ ОТРАСЛИ

Аннотация

В статье поданы результаты теоретического анализа проблемы креативности специалиста пищевой отрасли. Обоснована необходимость креативности для специалистов в области общественного питания. Рассмотрены различия между категориями «творческие способности» и «креативность». Проведен анализ отечественных и зарубежных концепций креативности. Креативность рассматривается как способность к творчеству, способность к творческим актам, ведущим к новому, необычному видению проблемы или ситуации. Выделены подходы к пониманию креативности как продукта деятельности; процесса влияния внешних условий; творческого процесса; качества личности. Показано современное состояние исследования этой проблемы и перспективы ее решения.

Ключевые слова: креативность, творчество, одаренность, творческие способности, творческий потенциал, креативная личность, дивергентное мышление, техноло общественного питания.

Zheltova M.O.
Zaporizhzhya National University

THEORETICAL ANALYSIS OF THE PROBLEM OF CREATIVITY OF SPECIALIST IN FOOD INDUSTRY

Summary

The article highlights the results of theoretical analysis of the problem of creativity of specialist in food industry. The importance of creativity for catering experts has been substantiated. There has been considered the difference between the concepts of «creative abilities» and «creativity». The analysis of domestic and foreign concepts of creativity has been carried out. Creativity is seen as the ability to create, the ability for creative acts that lead to new and unusual vision of problems or situations. Different approaches to understand creativity as a product of activity; as a process of external conditions' influence; as a creative process; as a quality of a personality have been singled out. There has been shown the elaborated current state of this problem and prospects for its solution.

Keywords: creativity, creative activity, endowments, creative abilities, creative potential, creative personality, divergent thinking, catering technologist.

УДК 159.9:159.923:303.687

ДІАГНОСТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПРОЕКЦІЙНИХ МЕТОДИК У ВИВЧЕННІ ОСОБИСТІСНИХ ЧИННИКІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЛІКАРІВ-ХІРУРГІВ

Никоненко І.О.

Інститут соціальної та політичної психології
Національної академії педагогічних наук України

Стаття присвячена теоретико-методологічному розгляду особливостей використання проективного методу дослідження особистості. Проаналізовані різні підходи у психології щодо розуміння феномену проєкція. Висвітлені основні методологічні засади, які вплинули на становлення проективного методу у психології та сприяли розвитку використання проективних методів дослідження. У статті розглянуто практичні засади використання проективної методики «Конструктивний малюнок людини» В. Лібіна, А. Лібіної з метою вивчення особистісних чинників лікарів-хірургів. Виокремлено психодіагностичні можливості та обмеження практичного використання тесту в інтерпретації графічного зображення людини респондентом.

Ключові слова: проєкція, проективний метод, графічний малюнок людини, раціональний тип особистості, особистісні чинники, лікарі-хірурги.

Постановка проблеми. Професійне визначення лікарів-хірургів супроводжується впливом на їх психічний стан інтенсивних умов праці, що відбивається на формуванні особистісних деформацій спеціаліста. Виникнення особистісних деформацій лікарів-хірургів обумовлено емоційно-напруженими умовами праці, високою інтенсивністю професійної діяльності, хронічним дефіцитом часу та стресами, які викликані умовами хірургічної діяльності.

На нашу думку, лікарям-хірургам щоб бути успішними спеціалістами властиво раціоналізувати події оточуючого середовища та ментально реагувати на складності, які виникають у їх професійній діяльності. Враховуючи зазначене вище ми вважаємо, що лікарі-хірурги належать до раціонального типу особистості (І. Майерс-Бріггс). Раціональний тип особистості надає перевагу можливості планувати свою діяльність, швидко приймати рішення, максимально чітко формулювати поточні та майбутні завдання. Це пов'язано з тим, що хірургія як напрям медицини вимагає від спеціаліста бути емоційно-стабільним та рішучим у прийнятті рішень, керуватися здоровим глуздом й не мати права на помилку під впливом емоцій, яка може негативно вплинути на здоров'я пацієнта.

Раціональний тип поведінки лікарів-хірургів характеризується пригніченням емоційних реакцій, що у майбутньому може негативно відобразитися

на фізіологічному стані спеціаліста. Слід враховувати, що не виражені пригнічені, емоційні реакції особистості належать до сфери несвідомого, вивчення якої можливе лише за допомогою проективного методу дослідження. Ми вважаємо, що особистість, якій властиво пригнічувати емоційні реакції досить обмежено («обережно») проявляє себе у взаємодії зі смислами, що містить стимульний матеріал проективних методик дослідження. Саме тому, використання проективної методики «Конструктивний малюнок людини» В. Лібіна, А. Лібіної дозволяє нам дослідити особливості лікарів-хірургів через візуалізації проектування на папері їх власного пригніченого емоційно-психологічного стану.

Таким чином, актуальність обраної нами теми дослідження обумовлена вивченням особистісних властивостей лікарів-хірургів як представників раціонального типу особистості з допомогою проективного методу дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проективний метод вивчення особистості виник на основі здійснення науковцями (Ф. Гальтон, В. Вундт) експериментальних досліджень, під час яких використовувались техніки вербальних асоціацій та візуальних стимулів. На початку ХХ ст. проективні методи дослідження особистості розпочали активно використовуватися у клінічній та терапевтичній практиці (А. Біне, Г. Мюррей, А. Лурія, Г. Роршах,